

Strafbaarstelling seks zonder instemming

*Verslag van de expertmeeting over het door het kabinet
aangekondigde voornemen tot strafbaarstelling van seks zonder
instemming*

15 juli 2019

Kantoor Amnesty International Nederland, Amsterdam

Georganiseerd door de Vereniging voor Vrouw en Recht Clara
Wichmann (VVR)

Inleiding

Middagvoorzitter Margreet de Boer (advocaat, Eerste Kamerlid GroenLinks en oud-bestuurslid van de VVR) opent de bijeenkomst en verwelkomt de aanwezigen. Zij licht de aanleiding van de bijeenkomst toe: in mei 2019 kondigde minister Grapperhaus (Justitie en Veiligheid) aan dat een nieuwe strafbaarstelling voor 'seks tegen de wil' in het wetboek van strafrecht opgenomen zal worden. Het doel van de bijeenkomst is om meer kennis over dit onderwerp te creëren alsmede een discussie aan te jagen over wat juridisch en maatschappelijk wenselijk en haalbaar is op dit gebied. Vervolgens geeft de Boer een overzicht van het programma en kondigt zij de eerste spreker aan: Hellena Donner, coördinerend beleidsmedewerker Slachtofferbeleid bij het ministerie van Justitie en Veiligheid. Donner zal een inleiding op de plannen van het ministerie geven.

Hellena Donner (ministerie van Justitie en Veiligheid)

Donner geeft aan dat zij in afwachting van het in het najaar verwachte Kamerdebat niet bevoegd is om nieuwe informatie over de plannen vrij te geven. Haar inleiding is daarom gebaseerd op de informatie die is verschaft in de brieven aan de Tweede Kamer van [1 mei 2018](#) en [22 mei 2019](#).

Aanleidingen

Een van de aanleidingen voor het ministerie om zich met dit thema bezig te houden was de opkomst van de MeToo-beweging, een beweging die zowel nationaal als internationaal speelt en waarin de discussie zich onder andere focust op de vraag wat seksueel geweld is, wat fysieke grenzen inhouden en hoe je die kunt respecteren. Door de MeToo-beweging is de sociale en maatschappelijke norm aangescherpt; gedragingen die voorheen als normaal beschouwd werden, worden nu niet meer geaccepteerd. Daarbij is er wereldwijd sprake van een verandering in juridische normstellingen ten aanzien van seksueel geweld; veel landen, ook buiten Europa, zoals de Verenigde Staten, hebben deze normstellingen aangescherpt. Een andere aanleiding was de inwerkingtreding van het Istanbul Verdrag in 2016. Dit Verdrag verplicht staten die partij zijn om verkrachting, maar ook seks zonder wederzijds goedvinden strafbaar te stellen.

Gelet op deze ontwikkelingen heeft het ministerie het afgelopen jaar verschillende expertmeetings georganiseerd met onder andere hoogleraren strafrecht, seksuologie en mensenrechten. Tijdens deze bijeenkomsten is gesproken over de ontwikkelingen op het gebied van seksueel geweld en of en zo ja, hoe deze weergegeven zouden moeten worden in wetgeving. Dit heeft geleid tot het maken van het ontwerpvoorstel 'seksuele misdrijven'.

Dit ontwerpvoorstel introduceert twee nieuwe hoofdonderdelen: seks tegen de wil en seksuele intimidatie. Seksuele intimidatie omvat zowel verbale intimidatie in de publieke en online sfeer als fysiek betasten. Dit misdrijf kan worden gezien als een lagere vorm van aanranding. Tijdens deze bijeenkomst zal slechts aandacht worden besteed aan het eerste onderdeel: seks tegen de wil.

Donner geeft aan dat de wettelijke norm niet meer aansluit op de sociale en maatschappelijke norm. Uit de praktijk blijkt dat er gevallen zijn waarin individuen vanuit maatschappelijk perspectief wel als slachtoffer worden gezien, maar dat wettelijk gezien niet zijn, omdat hun ervaringen niet onder de definitie van verkrachting of aanranding vallen. Deze discrepantie beoogt het ministerie met een nieuw voorstel te adresseren.

Verzet en dwang

Voor strafbaarstelling van verkrachting en aanranding is dwang of bedreiging en verzet vereist. Echter, tijdens bovengenoemde expertmeetings is gebleken dat verzet niet in alle gevallen mogelijk is, het kan zijn dat het lichaam in dergelijke situaties bevriest. Uit onderzoek is gebleken dat bevrozing zelfs bij 80 procent van de slachtoffers voor kan komen. Een andere mogelijke reden voor het ontbreken van verzet kan vrees voor de eigen veiligheid zijn. Dit kan bijvoorbeeld spelen in gevallen waar de dader lichamelijk

vele malen sterker is dan het slachtoffer. Er zijn zelfs gevallen bekend waarin slachtoffers stierven nadat ze zich verzetten. Dit roept de vraag op of verzet altijd vereist kan worden.

Met betrekking tot dwang kan gesteld worden dat lang niet in alle gevallen sprake is van de klassieke situatie waarin dwang met bijvoorbeeld een pistool of mes wordt uitgeoefend. Ook in meer subtiele gevallen kan sprake zijn van dwang. Deze dwang is echter moeilijk te bewijzen. Resumerend geeft Donner aan dat de huidige eisen van verzet en dwang dus niet meer passend zijn voor alle gevallen.

Maar wat is dan wel passend? Vragen die het ministerie daarbij stelt zijn: wat is gezond seksueel gedrag? Wat is de maatschappelijke norm hieromtrent? Hoe verken je die en hoe sluit je daarbij aan? In strafrechtwetgeving is een heldere normstelling van groot belang, gezien de grote effecten voor bijvoorbeeld verdachten en daders. Bij een thema als seksueel geweld is het formuleren van een eenduidige normstelling echter lastig, gegeven de grote verschillen van geval tot geval.

Volgens Donner is een andere belangrijke vraag: wat mag men van elkaar verwachten? Binnen de huidige wetgeving ligt een grote last bij het slachtoffer; het slachtoffer moet aantonen wat zij of hij heeft gedaan ter voorkoming van het misdrijf. De vraag wat het slachtoffer van de ander had mogen verwachten komt niet aan de orde. Met de nieuwe wetgeving poogt het ministerie hierin een evenwichtiger balans te creëren. Het doel van het ministerie is echter niet om de privésfeer te juridiseren. Om deze reden is bewust niet gekozen voor een 'consent'-model, waarbij van tevoren om 'consent' gevraagd dient te worden.

Strafbaarstelling

De strafbaarstelling (seksuele interactie tegen de wil en seksueel binnendringen tegen de wil) in het gemaakte ontwerpvoorstel bestaat uit de volgende onderdelen:

Een persoon die seksuele handelingen:

- verricht met een ander; of
- die een ander deze laat ondergaan; of
- die een ander deze laat plegen

terwijl hij weet; of

- redelijkerwijs moet vermoeden;
- dat dit tegen de wil van de ander is.

Per situatie dient te worden gekeken of er sprake is van opzet ('terwijl hij weet') voorwaardelijk opzet (de aanmerkelijke kans wordt bewust aanvaard) of schuld ('redelijkerwijs moet vermoeden'). Van schuld is sprake indien zich feiten en omstandigheden voordeden waaruit de dader de onvrijwilligheid van de ander had kunnen afleiden of had behoren af te leiden. Signalen van onvrijwilligheid kunnen twijfel of bevestiging zijn. Als er sprake is van deze signalen treedt een onderzoeksplicht in werking.

Stand van zaken

Dit najaar wordt een debat met de Tweede Kamer verwacht. Het ministerie is momenteel bezig met een impactanalyse. In deze analyse wordt onderzocht of een brede modernisering van de huidige zedentitel – bovenop de hiervoor besproken hoofdveranderingen – uitvoerbaar is. Naar aanleiding van de uitkomsten van de impactanalyse wordt besloten hoe omvangrijk het wetsvoorstel zal zijn. De internetconsultatie staat momenteel gepland voor december. Donner roept de aanwezigen op om tijdens de consultatiefase op het wetsvoorstel te reageren.

Anna Blúš (Amnesty International)

Anna Blúš is onderzoeker bij Amnesty International, werkzaam op het Internationaal Secretariaat in Londen. De afgelopen jaren heeft zij voor Amnesty onderzoek gedaan naar 'access to justice' (toegang tot het recht) voor seksueel geweld in Europa. Hierbij heeft zij onder andere gekeken naar de verschillende definities van verkrachting in nationale wetgeving. Vandaag spreekt zij over de internationale mensenrechten regelgeving omtrent seksueel geweld en in hoeverre de verschillende nationale wettelijke bepalingen in Europa hieraan voldoen.

Internationale mensenrechten regelgeving

Volgens internationale mensenrechtenverdragen dient een definitie van verkrachting aan de volgende voorwaarden te voldoen:

- 'Include all non-consensual vaginal, anal or oral penetration of a sexual nature of the body of another person with any bodily part or object (Istanbul Convention, art 36(1)(a); International Criminal Court, "Elements of Crimes" (2011))
- Be defined as a crime against a person's bodily integrity and sexual autonomy, as opposed to a crime against morality, public decency, honour or the family and society (CEDAW, General Recommendation 35, *Vertido v The Philippines*, CEDAW Communication 18/2008)
- There should be no assumption in law or in practice that a victim gives their consent because they have not physically resisted the unwanted sexual conduct regardless of whether or not the perpetrator threatened to use or used physical violence (*M.C. v. Bulgaria* (2003), European Court of Human Rights (ECHR) 651)

Verdrag van Istanbul

Artikel 36 van het Verdrag van Istanbul luidt als volgt:

Seksueel geweld, met inbegrip van verkrachting

1 De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de volgende opzettelijke gedragingen strafbaar worden gesteld:

- **a.** het zonder wederzijds goedvinden op seksuele wijze vaginaal, anaal of oraal met een lichaamsdeel of object binnendringen van het lichaam van een ander;
- **b.** het zonder wederzijds goedvinden plegen van andere seksuele handelingen met een persoon;
- **c.** het zonder wederzijds goedvinden een ander er toe bewegen seksuele handelingen te plegen met een derde.

2 De toestemming dient vrijwillig te zijn gegeven en voort te vloeien uit de vrije wil van de betrokken persoon hetgeen wordt vastgesteld in het licht van de omstandigheden.

3 De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de bepalingen van het eerste lid tevens van toepassing zijn op gedragingen gericht tegen voormalige of huidige echtgenoten of partners erkend volgens het nationale recht.

Consent

De term toestemming ('consent') wordt in geen enkel internationaal of regionaal mensenrechtenverdrag duidelijk gedefinieerd. Uit het 'Explanatory Report to the Istanbul Convention' blijkt dat 'it is left to the Parties to decide on the specific wording of the legislation and the factors that they consider to preclude freely given consent'. Staten hebben hierin dus een bepaalde mate van beoordelingsvrijheid. Het is echter wel van belang dat de definitie voldoet aan lid 2 van artikel 36 van het Istanbul Verdrag.

Uit het Explanatory Report (para 192) blijkt verder dat vereist is dat tijdens vervolgingen, per zaak, met inachtneming van de context, wordt beoordeeld of het slachtoffer vrijwillig toestemming heeft gegeven voor de betreffende seksuele handeling. Bij deze beoordeling dient erkend te worden dat seksueel geweld en verkrachting bij slachtoffers een groot aantal verschillende reacties op kan roepen. De beoordeling mag

niet zijn gebaseerd op aannames over wat typisch gedrag in dergelijke situaties is. Daarnaast is het van belang dat de interpretatie van verkrachtingswetgeving en de vervolging van verkrachting niet worden beïnvloed door genderstereotypen en mythes over mannelijke en vrouwelijke seksualiteit.

Wettelijke definities van verkrachting in Europa

In 2018 heeft Amnesty het rapport '[Right to be Free from Rape](#)' gepubliceerd. Dit rapport bevat onder andere een overzicht van de verschillende vormen van verkrachtingswetgeving, statistieken over verkrachting en Amnesty's inzichten omtrent 'access to justice' bij verkrachting. Het rapport richt zich op de 28 EU-Lidstaten + IJsland, Noorwegen en Zwitserland.

Het blijkt dat slechts in negen Europese landen in wetgeving is vastgelegd dat seks zonder 'consent' verkrachting is. In de overige landen is verkrachting in wetgeving gedefinieerd op basis van geweld, bedreiging met geweld, dwang of onmacht van het slachtoffer om zichzelf te verdedigen. De landen die wel een zogenoemde 'consent-based' definitie hanteren zijn: het VK, Ierland, België, Cyprus, Luxemburg, IJsland, Duitsland, Zweden en Griekenland.

Verenigd Koninkrijk

Het VK kent al sinds 1956 (!) 'consent-based' verkrachtingswetgeving. Heden ten dage geldt de 'Sexual Offences Act' uit 2003, waarin verkrachting als volgt wordt gedefinieerd:

Rape

(1) A person (A) commits an offence if—

(a) he intentionally penetrates the vagina, anus or mouth of another person (B) with his penis,

(b) B does not consent to the penetration, and

(c) A does not reasonably believe that B consents.

(2) Whether a belief is reasonable is to be determined having regard to all the circumstances, including any steps A has taken to ascertain whether B consents

Ook de term 'consent' wordt in de Sexual Offences Act gedefinieerd, namelijk als een situatie waarin de persoon 'agrees by choice, and has the freedom and capacity to make that choice'. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat in gevallen waarin een slachtoffer niet in staat is om toestemming te geven, en dit kenbaar is voor de verdachte, zoals bijvoorbeeld bij bewusteloosheid, er geen sprake kan zijn van 'consent'.

Zweden

In Zweden geldt sinds kort (2018) een 'consent-based' definitie van verkrachting. Deze luidt als volgt:

Anyone who conducts a sexual intercourse or another sexual act comparable to sexual intercourse with a person who does not participate voluntarily, is sentenced for rape [...]

When assessing whether a participation is voluntary or not, it should especially be considered if voluntariness has been expressed through words or actions or in other ways.

(Zweeds Wetboek van Strafrecht, Hoofdstuk 6, Deel 1, onofficiële Engelse vertaling)

Uit deze bepaling blijkt dat de term 'consent' in Zweden draait om vrijwilligheid. Dit is dus een andere benadering dan in het VK. Toch is het Zweedse wetsartikel volledig in lijn met de internationale mensenrechtenverdragen. Een vraag die met betrekking tot het 'consent'-model vaak wordt gesteld, is of het woord 'ja' expliciet gevallen dient te zijn. Dit is niet het geval. Er zijn vele manieren waarop 'consent' geuit kan worden en de Zweedse bepaling is een goed voorbeeld van hoe deze diversiteit aan uitingvormen in wetgeving verwerkt kan worden.

'Two-crime'-modellen: Kroatië

Een aantal landen hanteert het zogenoemde 'two-crime'-model, waarbij sprake is van twee verschillende misdrijven: verkrachting en een ander, minder ernstig misdrijf waarbij het ontbreken van 'consent' centraal staat. Zo wordt in de Kroatische wetgeving onderscheid gemaakt tussen de misdrijven verkrachting en seks zonder 'consent'. Voor verkrachting geldt dat er sprake moet zijn geweest van geweld en is de maximale straf tien jaar gevangenisstraf. Voor seks zonder 'consent' is de maximale straf vijf jaar gevangenisstraf. Vanuit een mensenrechtenperspectief is dit model problematisch. Het VN-vrouwenrechtencomité heeft deze wetgeving in 2015 dan ook kritisch beoordeeld. Het was 'particularly concerned by the following issues: (h) Recent adoption of a less stringent definition of rape, as a qualified form of sexual intercourse without consent, resulting in the reduction of the gravity of rape as a criminal offence and in lighter sentencing'. En drong erop aan dat Kroatië 'amend the legal definition of rape to bring it into line with accepted international standards' ([Concluding Observations, CEDAW/C/HRV/CO/4-5](#), paras 18-19).

'Two-crime'-modellen: Spanje

Ook Spanje hanteert het 'two-crime'-model. Voor seksueel geweld (waar verkrachting onder valt) is vereist dat sprake is geweest van geweld of intimidatie. De maximale gevangenisstraf voor seksueel geweld is twaalf jaar. Daarnaast is er het minder ernstige misdrijf 'seksueel misbruik'. Hiervan is sprake in de gevallen waar 'consent' ontbreekt, maar door de dader geen gebruik is gemaakt van geweld of intimidatie. De maximale gevangenisstraf hiervoor is slechts drie jaar.

Spanje: de Manada-zaak

De Manada-zaak betreft de groepsverkrachting van een achttienjarige vrouw in Pamplona. In deze zaak oordeelde een Spaanse rechtbank in 2018 dat het gebruik van geweld of intimidatie niet bewezen kon worden en dat er derhalve geen sprake was van verkrachting. In plaats daarvan werden de verdachten veroordeeld voor seksueel misbruik. De uitspraak leidde tot grote protesten. In 2019 oordeelde het Spaanse hooggerechtshof dat er wel degelijk sprake was geweest van intimidatie en veroordeelde het de verdachten voor verkrachting. Desondanks geeft deze zaak duidelijk aan hoe het zogenoemde 'two-crime'-model tot problematische uitkomsten kan leiden. Sinds de Manada-zaak is het onderwerp van 'consent' in Spanje een belangrijk onderwerp in het publieke debat; velen pleiten voor afschaffing van het 'two-crime'-model.

Het effect van wetgeving

Ten slotte geeft Blus aan dat het aannemen van 'consent-based'-wetten er niet voor zal zorgen dat verkrachting niet meer plaatsvindt. Het is slechts een van de stappen in de goede richting en zal moeten worden begeleid door: een goede uitvoering; het trainen van relevante professionals, inclusief advocaten etc.; allesomvattende seksuele voorlichting en het creëren van maatschappelijke bewustwording. Maar, benadrukt Blus, verkrachtingswetgeving die 'consent-based' is en voldoet aan mensenrechtelijke normen is een belangrijke stap richting het verwezenlijken van sociale en normatieve verandering en is op de lange termijn dus cruciaal als het gaat om het voorkomen van verkrachting.

Linda Duits

Linda Duits, sociaal wetenschapper, draagt een column voor. Lees de hele column op haar [website](#).¹

Samenvatting

Duits is geen voorstander van de plannen van het ministerie. 'Ten eerste omdat we superslecht zijn in weten wat we willen in bed, laat staan in dat communiceren aan een ander. (...) Als we onze verlangens nauwelijks aan onszelf durven te vertellen, hoe kunnen we dan praten over grenzen in bed?' Volgens Duits behandelt deze wet seks als

¹ <https://lindaduits.nl/2019/07/inleiding-over-consentwet-seks-is-rommelig-irrationeel-en-geil/>

'een product dat je weloverwogen bestelt en dan gedecideerd consumeert'. Maar, zo stelt Duits: 'Seks is geen product, het is een rommelig, irrationeel, geil proces waarin je voorkeuren steeds veranderen. Toestemming vooraf is dus waardeloos, want je moet je consent kunnen intrekken. Toestemming bij iedere stap is niet te doen.' Ook betoogt Duits dat het voorstel een essentialistische ondertoon bevat: 'een assumptie dat mannen altijd daders zijn en vrouwen altijd slachtoffers'. 'Een feminisme waarin vrouwen gedacht worden eigenlijk geen seks te willen is niet mijn feminisme.'

Wel is Duits het ermee eens dat er iets moet gebeuren rond de 'freeze'-reactie. Zij betoogt dat dit al mogelijk is binnen de bestaande wetgeving, 'net zoals er al bepalingen zijn voor bewusteloze mensen'. Daarnaast stelt Duits dat aangifteprocedures verbeterd dienen te worden en het aantal veroordelingen omhoog dient te gaan. Duits eindigt met de conclusie dat we vooral beter moeten leren communiceren over seks.

Natacha Harlequin

Natacha Harlequin, strafrechtadvocaat bij Takema Harlequin Advocaten, geeft aan dat het voorstel van het ministerie vier vragen bij haar oproept:

1. Hoe bevestig je vermeende instemming?
2. Voor hoe lang is de instemming geldig?
3. Ten aanzien van welke feiten en handelingen geldt de instemming?
4. Kan de instemming ingetrokken worden door beide partijen?

Daarnaast benadrukt zij dat het bewijzen van verkrachting, in tegenstelling tot wat veel mensen denken, onder de huidige wetgeving geen onhaalbare kaart is. Hoewel het wettig en overtuigend bewijzen van verkrachting moeilijk is, zijn er wel degelijk manieren om tot bewijs te komen. Zo kunnen bijvoorbeeld gegevens afkomstig van mobiele telefoons (zoals locatiegegevens) cruciaal zijn. Harlequin geeft aan dat het doen van aangifte dus wel zin heeft. Wel benadrukt zij dat in het eerste contact met politie nog veel verbeterd kan worden, slachtoffers missen contact en een luisterend oor. De ontwikkeling van gespecialiseerde teams die makkelijk bereikbaar zijn is dan ook van groot belang.

Met betrekking tot het geplande wetsvoorstel benadrukt zij dat ook hiervoor geldt dat het komen tot een veroordeling lastig zal zijn. Het belangrijkste zal daarom zijn dat mensen goed geïnformeerd zijn. Er dient meer te worden gesproken over deze onderwerpen, over wat mogelijk is binnen de wet en over waar slachtoffers terecht kunnen. Ook is het van belang dat aandacht wordt besteed aan het feit dat het oké is om aan het einde van de avond iets anders te willen dan aan het begin, om van gedachten te veranderen.

Miscommunicatie

Daarnaast betoogt Harlequin dat het ontwerpvoorstel, met name het onderdeel 'weet of behoort te weten dat het tegen de wil van de ander is', tot misverstanden kan leiden. Hierbij kunnen ook culturele aspecten een rol spelen. In verschillende culturen wordt op verschillende wijzen gecommuniceerd. Het is daarom van belang om na te denken over hoe er in verschillende culturen – bijvoorbeeld de Surinaamse en Antilliaanse cultuur of in de homoscene – over seks wordt gepraat.

Handhaven huidige wet

Harlequin stelt voor om de huidige definitie van verkrachting te blijven hanteren, en in plaats van een nieuwe wet in te voeren, nader te spreken over welke mogelijkheden er reeds zijn en waar eventueel veranderingen doorgevoerd zouden kunnen worden. Harlequin vindt het mooi dat de minister meedenkt, maar ze hoopt niet dat het nieuwe voorstel loze verwachtingen wekt bij mensen. Ze wenst dat slachtoffers zich bewust zijn van hun eigen rol in positieve zin.

Paneldiscussie

De discussie wordt geleid door Nicolle Zeegers, universitair docent aan de Rijksuniversiteit Groningen. Deelnemers zijn: Anna Błuś, Linda Duits en Natacha

Harlequin. Zeegers legt de sprekers een vraag voor, daarna is er ruimte voor vragen en opmerkingen uit het publiek.

Vraag

Welk model biedt het juiste evenwicht tussen bescherming en eigen verantwoordelijkheid van het slachtoffer? Het dwang-model (huidige model) of het 'consent'-model?

Harlequin is voorstander van het dwang-model. Zij vraagt zich af of het echte probleem wel bij het dwang-model ligt. Het slechte eerste-lijncontact met slachtoffers is in ieder geval ook onderdeel van het probleem. Ook betwijfelt zij of het echt zo is dat de algemene tendens in de samenleving is dat het 'consent'-model ingevoerd moet worden. Ook geeft ze aan dat het voor haar als advocaat makkelijker is om te werken met het huidige model. Met het 'consent'-model komen er al snel lastige en moeilijk te beantwoorden vragen aan de orde, zoals 'waaruit bleek de instemming?'

Duits

Duits is geen voorstander van het strafbaar stellen van seks tegen de wil. Het ministerie beoogt de sociale norm door middel van wetgeving te veranderen, maar de sociale norm is al dat men geen seks behoort te hebben met iemand die dat niet wil. Deze norm is reeds verwerkt in het dwang-model. Mocht er al een normverandering plaats dienen te vinden dan is de wet daar niet het juiste middel voor.

Błuś

Błuś is het oneens met Duits: uit het onderzoek dat zij heeft gedaan, blijkt dat het problematische karakter van seks tegen de wil maatschappelijk nog te weinig wordt erkend. Normatieve verandering is dus nodig. Met name voor het voorkomen van seksueel geweld is dit erg belangrijk. En als deze norm wel al is geaccepteerd, waarom zou de wet dan niet aangepast kunnen worden, zodat deze de sociale normen nog beter weergeeft?

Publiek: vragen en opmerkingen

Justine van de Beek (freelance schrijver) vraagt waarom is gekozen voor de benaming 'seks tegen de wil' en niet voor simpelweg 'verkrachting'?

Błuś legt uit dat er naar de huidige plannen van het ministerie een nieuw misdrijf, namelijk 'seks tegen de wil' aan het wetboek van Strafrecht toegevoegd zal worden. Daarnaast blijft ook het misdrijf 'verkrachting' bestaan. Deze constructie is vergelijkbaar met de Spaanse wetgeving. Wetgeving zoals deze, waarin het 'two-crimes'-model wordt gehanteerd, voldoet niet aan de eisen die internationale mensenrechtenregelgeving stelt; daaruit blijkt namelijk duidelijk dat verkrachting dient te worden gedefinieerd als seks tegen de wil. Het hebben van twee misdrijven zal contraproductief werken.

Renée Römken (Atria) zegt verbaasd te zijn dat er niet meer zorg is over dit element van de plannen van het ministerie. Ze wijst op het verschil in sancties: voor 'seks tegen de wil' zal de maximale gevangenisstraf zes jaar zijn, terwijl dat voor 'echte' verkrachting maximaal twaalf jaar is. Dit is problematisch en bevestigt culturele normen waarvan we dachten dat die in het verleden lagen. Ook benadrukt ze, in reactie op de column van Linda Duits, dat het hier niet om seksualiteit gaat, het gaat hier om een misdrijf. Ze maakt de vergelijking met doodslag: geen enkele doodslag is hetzelfde, er zijn vaak emoties in het spel en het is een rommelige situatie. Dat is nooit een reden geweest om het niet als misdrijf te kwalificeren. We hebben het niet over seks, maar over seks die fout is gegaan.

Ellen Laan (hoogleraar seksuologie) stelt dat veel daders momenteel worden vrijgesproken en dat het belang van de nieuwe wet voornamelijk ligt in het verschuiven van de bewijslast en in het feit dat veroordeling mogelijk wordt gemaakt in gevallen waar geen dwang is toegepast, maar waar het slachtoffer bijvoorbeeld was gedrogeerd of om andere redenen niet in staat was om nee te zeggen.

Sydney Smeets (strafrechtadvocaat) reageert op Ellen Laan. Hij stelt dat het niet zo is dat de meeste verdachten worden vrijgesproken; waar het om gaat is of er überhaupt vervolging wordt ingesteld. Ook is het volgens Smeets onjuist dat verzet bewezen dient te worden.

Natacha Harlequin haakt hierop in en legt uit dat volgens de huidige wetgeving sprake moet zijn van 'binnendringen'. Hieruit blijkt impliciet al dat het een ongewenste handeling is. Ook als geen sprake is van bedreiging, kan de rechter oordelen dat een 'andere feitelijkheid' heeft geleid tot dwang. Er is dus al veel mogelijk, maar wat duidelijk is, is dat bij de eerste lijn een heleboel misgaat, daar blijven zaken liggen.

Linda Duits herhaalt dat het voor burgers dus onduidelijk is waarmee je naar de politie kunt gaan. Ook haalt zij een recent [NRC-artikel](#) aan, waaruit blijkt dat er sprake is van discriminatie en seksuele intimidatie bij de politie. Ze vraagt zich af hoe de politie burgers hierin kan helpen als ze zelf kampen met zulke ernstige problemen. Harlequin zou graag zien dat mensen meer kennis hebben over wat de juiste weg is van de gedachte om aangifte te doen naar het benaderen van de politie.

Rinske van der Bij (Centrum Seksueel Geweld) geeft aan dat een goede weg naar de politie die via het Centrum Seksueel Geweld is. Het centrum is 24/7 bereikbaar en biedt ondersteuning aan slachtoffers. Bij het centrum wordt samengewerkt met alle disciplines die op dat moment nodig zijn, zoals politie, forensische hulp, medische hulp en nazorg. Ook het informeren van slachtoffers over hun rechten en plichten wordt via het centrum gedaan. Toch merkt van der Bij op dat zij ook binnen het centrum ziet dat de politie zich richting slachtoffers vaak terughoudend opstelt als het gaat om het doen van aangifte. Ook een ervaringsdeskundige in het publiek merkt op dat zij van de autoriteiten niet de steun heeft gekregen die zij nodig had.

Margreet de Boer geeft aan dat zij als advocaat veel slachtofferzaken doet. Ze stelt dat het goed is om stil te staan bij wat er in het huidige systeem niet goed gaat. Een deel ligt inderdaad bij de politie en hoe slachtoffers daar worden bejegend. Daarnaast is er ook echt sprake van een gat in de zedenwetgeving. Zo wordt de bevroeringsreactie in de huidige wet niet geadresseerd. Ook de situatie waarin het slachtoffer uit eigen beweging verdovende middelen heeft genuttigd en niet totaal buiten bewustzijn is, komt niet terug in de huidige wet. Het is noodzakelijk dat er een oplossing wordt gevonden voor deze gaten in de wet. Het geplande wetsvoorstel van het ministerie is daar één manier voor.

Vanuit het publiek wordt aan Natacha Harlequin de vraag gesteld of zij merkt dat er in de praktijk al concrete manieren of ideeën zijn om deze gaten in de wet op te vullen. Harlequin stelt voor dat in de delictomschrijving het woord 'binnendringen' kan worden vervangen door 'binnengaan'. Ook merkt Harlequin op dat als er sprake is van een machtsverhouding, de rechter alleen door dat gegeven al overgaat tot veroordeling. Hieruit blijkt dus al dat de rechter ruimer is gaan interpreteren.

Anna Błuś merkt op dat zelfs als in jurisprudentie al wordt erkend dat seks tegen de wil verkrachting is, een verandering in wetgeving nog steeds noodzakelijk is. Ten eerste omdat internationale mensenrechten regelgeving hiertoe verplicht. Daarnaast is bij gebrek aan correcte wetgeving de uitkomst van een zaak afhankelijk van welke rechters de zaak behandelen. Uit onderzoek blijkt dat er, ook bij rechters, nog steeds veel stereotypen en mythes heersen over hoe slachtoffers zich zouden moeten gedragen. Błuś ziet het wijzigen van de wetgeving als een onderdeel van een groter pakket aan maatregelen die bijdragen aan het voorkomen van seksueel geweld.

Linda Duits geeft aan dat zij het geplande wetsvoorstel ziet als een manier van het huidige kabinet om beperkingen op te leggen aan seksualiteit. Zo vreest zij dat het gebruikt zal worden om sekswerk in te perken. Renée Römken merkt op dat het niet mogelijk is om deze wet in te zetten om sekswerk te verbieden. Römken vindt dat in

deze discussie de juridische en sociale overwegingen te veel door elkaar heen lopen. Ze benadrukt dat er meer moet worden gekeken naar de juridische achtergrond van de wet en de juridische doelstellingen. Duits stelt dat sociale en juridische argumenten inderdaad door elkaar lopen, maar dat dit ook door het ministerie zo is ingestoken; vanuit het ministerie is aangegeven dat onder andere veranderde maatschappelijke normen reden zijn geweest om de wetgeving te willen veranderen.

Nicolle Zeegers beëindigt de discussie en bedankt de panelleden en het publiek voor hun bijdragen. Margreet de Boer vraagt de sprekers of zij nog laatste woorden hebben.

Harlequin concludeert dat het sociale aspect zich niet altijd goed tot het juridische aspect verhoudt. Het juridische aspect wordt ook niet altijd begrepen, zeker als het gaat om een gevoelig onderwerp als verkrachting. Aan de andere kant kunnen die gevoelens ons wellicht ook veel leren.

Błuś wil nog benadrukken dat het voor Amnesty niet gaat om het controleren of inperken van seksueel gedrag, maar om het voorkomen van verkrachting, ook wel 'sex gone wrong'. Ze begrijpt dat het 'consent-model' vanuit een feministisch perspectief misschien ongemak oproept, omdat dit model het idee kan geven dat het alleen betrekking heeft op heteroseksuele relaties en dat in dergelijke relaties de vrouw passief is en het altijd de man is die om toestemming moet vragen. Maar dit is niet het geval, er zijn verschillende manieren om over 'consent' te praten en ook in de wetgeving kan het op verschillende wijzen weergegeven worden, bijvoorbeeld door te refereren aan 'actieve participatie' of 'vrijwilligheid'.

Middagvoorzitter Margreet de Boer concludeert dat het onderwerp raakt aan veel verschillende onderwerpen en terreinen (zowel juridisch als sociaal). Het raakt aan normen over seksualiteit, over strafrecht, over mensenrechten. De uitdaging is om dat allemaal bij elkaar te brengen voor een zo goed mogelijk resultaat. Uit de bewogen discussie vandaag blijkt wel dat het laatste woord hier nog niet over is gezegd. Ook binnen de Vereniging voor Vrouw en Recht zal nog veel over dit onderwerp gediscussieerd worden, om uiteindelijk tot een weloverwogen standpunt te komen. De Vereniging zal wanneer het wetsvoorstel in consultatie komt uiteraard ook haar standpunt naar voren brengen. Daarnaast wijst de Boer erop dat de Vereniging van plan is om de Werkgroep Seksueel Geweld nieuwe leven in te blazen, met name ook om door te kunnen praten over het vandaag besproken voorstel. Geïnteresseerden zijn van harte uitgenodigd om zich aan te melden via de [website](#). Vervolgens sluit de Boer, met een dankwoord aan alle sprekers en aanwezigen, de bijeenkomst.

Aanbevolen literatuur

Amnesty International, '[Europe: Right to be free from rape – overview of legislation and state of play in Europe and international human rights standards](#)', 24 november 2018, Index nummer: EUR 01/9452/2018.

Amnesty International, '[Europe: Time for Change: Justice for rape survivors in the Nordic countries](#)', 3 april 2019, Index nummer EUR 01/0089/2019.

K. Lindenberg, '[Verkrachting, aanranding en de bescherming van de seksuele integriteit: moet Nederland ook naar een 'Nein heißt Nein'?](#)' in: Gritter, E. Gritter (red.), *Modern Strafrecht: Bijdragen aan de Landelijke Strafrechtdag 2017 (Groningen)*. Deventer: Kluwer 2019, p. 1-31.

Colofon

Verslag: Luna Vollebregt
Sprekers en panelleden hebben hun goedkeuring gehecht aan de tekst.

Uitgave van: Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann (VVR)

© Vereniging voor Vrouw en Recht, Leiden, oktober 2019
Met bronvermelding mag de tekst worden overgenomen

ISBN: 978-90-79931-08-8
NUR: 745

Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann
Postbus 778
2300 AT Leiden
www.vrouwenrecht.nl
info@vrouwenrecht.nl